

tegen het gevaar „der leeren Redensart, durch die weder ein Gewissen erweckt noch ein Humanist zur Umkehr gerufen wird” 77).

Het antihumanisme dringt zich vooral naar voren als anti-ethicisme en waarschuwt tegen de moraal als uitweg uit den chaos.

Kan in het uitbreken van het gericht over deze wereld en over alle humaniteit de mensch weer in beweging komen? We hooren Noordmans spreken over „de zondige gedetermineerdheid van ons bestaan” en „de grimmige vanzelfsprekendheid van den dood en de consequente geleidelijkheid, waarmee alles naar den duivel gaat” en over het laatste woord, dat aan den chaos schijnt te zijn 78). Het is onmogelijk — aldus Noordmans — om boven deze afgronden nu toch weer te gaan bouwen aan een natuurlijke anthropologie: een doorsnede van menselijkheid, een stel fatsoenlijkheden, die wij dan het humanum noemen 79).

Wie durft hier nog te bouwen? Hoe durft Brunner te zeggen, dat een kerk ophoudt kerk te zijn, wanneer ze niet meer opkomt voor de rechten van den mensch? De kosmische wanorde is te groot om in de humaniteit nog een basis te kunnen vinden. Men zoeke niet langer vanuit een rest van humaniteit den chaos te bedwingen. We moeten in de spanning tusschen Evangelie en wereld niet bemiddelen, maar alles verkoopen om het Koninkrijk binnen te gaan. Als de Engelschen er bij voorkeur op wijzen, dat Christus — door mensch te worden — toch het menselijke heeft geëerd, dan mogen zij er aan herinnerd worden, dat Jezus gekruisigd is en dat God hem uit de zonde heeft weggenomen 80).

Er is niet een weg naar een nieuwe menselijkheid, een nieuwe cultuur. Dit is waarschijnlijk niet anders dan een dubbelganger van de ongebroken cultuur, die naar den duivel gaat. De verwarring van uit het Koninkrijk Gods gaat in deze nieuwbouw ontbreken.

Wanneer de inwerking van de Christelijke vrijheid op de wereld boven het incidenteele en fragmentarische uitgaat, dan krijgt als vanzelf de humaniteit weer een accent en werpt ze het masker af. De programmatische politiek der rechtsche partijen is niet meegevallen. De chaos wordt opnieuw zichtbaar, omdat men weigerde de verwarring te aanvaarden als — teken van orde. We moeten van de anthropologie weer terugvallen op de praedestinatie. Noordmans acht het met Kohlbrugge niet erg, dat de heidenen de leer van den mensch hebben ontdekt. Als voor het Evangelie maar de roem overblijft, dat het ons God heeft doen kennen.

Het is opvallend, dat in deze en andere antihumanistische beschouwingen moeilijk te fixeeren valt de taak van den geloovige en de plaats van het gebod Gods midden in de volheid van het

77) H. BARTH, *Die Krisis der Humanität*, „Zw. d. Z.” 1930, 457.

78) O. NOORDMANS, *Het wezen der Chr. vrijheid*, in: Rapport v. d. 2e oecum. Theol. Conf., 1935, pag. 28 v.

79) Idem, pag. 30.

80) Idem, pag. 32.